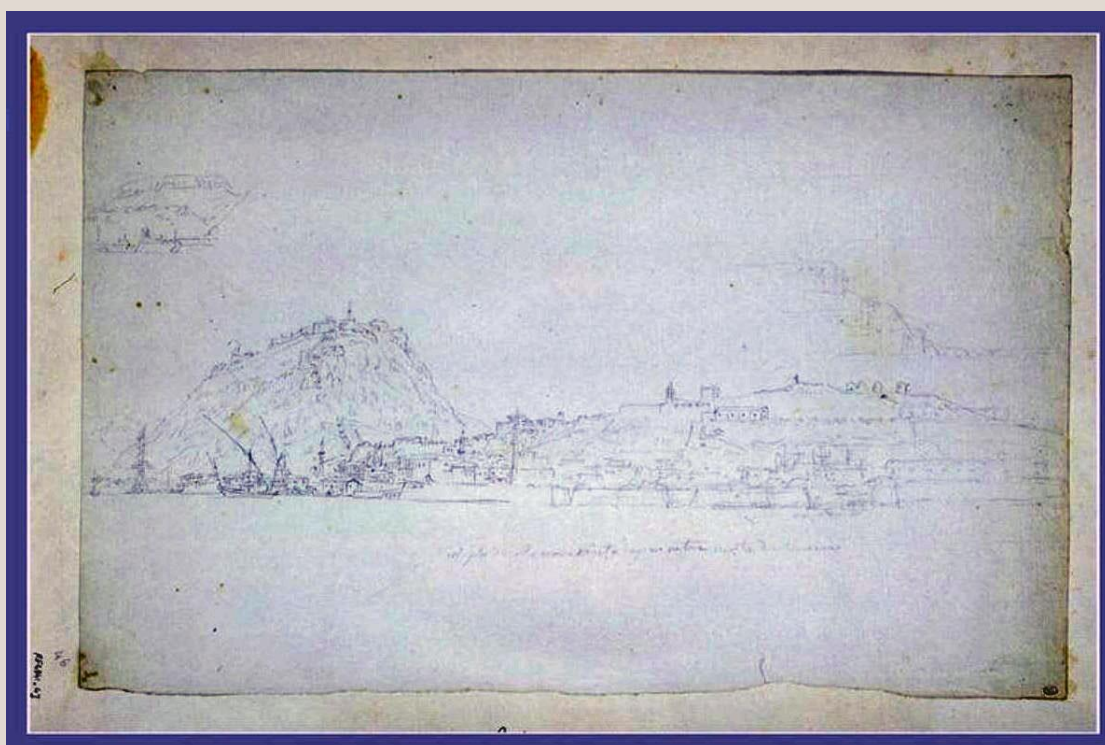

ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ
ΤΟΥ LOUIS-FRANÇOIS CASSAS
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΤΙΑ
ΤΟ 1780

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ Τ. ΚΑΡΡΑ

Ο ΓΑΛΛΟΣ LOUIS-FRANÇOIS CASSAS (1756-1827), μια πολυσχιδής προσωπικότητα (σχεδιαστής, ζωγράφος, χαράκτης και γλύπτης), ήταν μαρνιώδης ταξιδιώτης και αρχαιολόγος.

Ήταν γιος τοπογράφου στην υπηρεσία του βασιλιά και σπούδασε σχέδιο στην Τούρ. Λίγο αργότερα, ως προστατευόμενος του μηχανικού J. Cadet de Limay, μαθήτευσε σε παρισινή ακαδημία σχεδίου στην οποία σπούδαζαν κυρίως γόννοι των αριστοκρατικών τάξεων. Την περίοδο αυτή ταξίδεψε στη Φλάνδρα, την Ολλανδία και την Ελβετία. Υπό την προστασία του δούκα R. Chabot, από 1779 έως το 1783 παρέμεινε στη Ρώμη απ' όπου ταξίδεψε στην Ιταλία, τη Σικελία και την Ιστρία και έκανε σχέδια αρχαιοτήτων, τα οποία επαίνεσε ο Johann Wolfgang Goethe.

Κατά τη διάρκεια της πρώτης παραμονής του στη Ρώμη ο Cassas ταξίδεψε στην ανατολική ακτή της Αδριατικής. Μια παραγγελία του "Une societe d'amateurs des beaux arts" το 1782 τον πήγε από την Ιστρία στη νότια Δαλματία, για να κάνει μια σειρά από εικονογραφήσεις των αρχαιοτήτων στην ανατολική ακτή της Αδριατικής. Αυτά τα σχέδια δημοσιεύτηκαν αργότερα ως χαρακτηριστικά και αναπαράχθηκαν σε 69 χαλκογραφίες στο βιβλίο του 2 τόμων "Voyage pittoresque et historique de l'Istrie et de la Dalmatie", που δημοσιεύτηκε στο Παρίσι το 1802. Οι πρωτότυπες ακουαρέλες βρίσκονται στο Victoria and Albert Museum του Λονδίνου.

Όταν επέστρεψε στο Παρίσι δίδαξε σχέδιο στην Ακαδημία και λόγω της καταγωγής του, το 1784 επιλέχθηκε από τον Κόμη de Choiseul-Gouffier, επίσης περιηγητή και αρχαιοκάπηλο, να τον συνοδεύσει μαζί με άλλους καλλιτέχνες και αρχαιόφιλους, στη νέα του αποστολή στην Υψηλή Πύλη όπου διορίστηκε πρεσβευτής. Στην Ανατολή, ο Cassas είχε την ευκαιρία να ταξιδέψει στη Μικρά Ασία, την Παλαιστίνη, τη Συρία και την Αίγυπτο. Στις 9 Αυγούστου βρίσκονταν στη Μάλτα και στις 23 Σεπτεμβρίου είχαν ήδη φτάσει στην Κωνσταντινούπολη. Επισκέφθηκε για πρώτη φορά την Αθήνα τον Αύγουστο του 1784, όταν το πλοίο που τους μετέφερε αγκυροβόλησε λόγω αντίθετων ανέμων στη Μακρόνησο. Ο ενθουσιασμός του είναι αποτυπωμένος σε επιστολή που έγραψε λίγο

αργότερα στον Desfriches: «Πέρασαμε τή νύκτα σ' ἓνα μικρό χωριό καί τήν ἐπομένη τὸ ἀπόγευμα φθάσαμε σ' αὐτήν τήν ξακουστή πόλη. Πορευόμενοι στίς πλαγιές τοῦ Ὑμηττοῦ τή διακρίναμε ἀπό πολύ μακριά. Ἐνιωθα σά μαγεμένος πού διέτρεχα τόσο ὥραᾶ πράγματα καί μοῦ φαινόταν πώς ζοῦσα σ' ἓνα ὄνειρο εὐρισκόμενος ἀνάμεσα στά μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια τῶν Ἀθηνῶν». Γνωρίζουμε ἀπό τὴν ἐπιστολή του Κασσά ὅτι ἔμεινε στὴν αττικὴ πρωτεύουσα μόνο δύο μέρες. Σὲ αὐτὸ τὸ σύντομο χρονικὸ διάστημα, ὁ πρέσβης καὶ ὁ καλλιτέχνης εἶχαν τὴν ευκαιρία νὰ περιηγηθοῦν στὰ ἐνδοξὰ μνημεῖα τῆς πόλης.

Ἐκτός ἀπὸ τὰ ἀρχιτεκτονικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ τοῦ σχέδια καὶ σκίτσα, σχεδίασε πολυάριθμες ἐνδυματολογικὲς μελέτες, ἀπόψεις καὶ πομπές, καθὼς καὶ σκηνές ἀπὸ τὴν καθημερινή ζωή, φυτὰ καὶ ζῶα κάθε εἶδους. Στους πίνακές του ἀναδεικνύονται τόσο τὰ ἀρχαῖα ἀρχιτεκτονήματα ὅσο καὶ οἱ ἰδιαιτερότητες τοῦ καθημερινοῦ βίου τῶν κατοίκων (ἐνδυμασίες, ἔθιμα, ἐμπόριο, ἐπαγγέλματα). Ὅσον ἀφορὰ τὰ μνημεῖα, δὲν περιορίζεται νὰ ἀπεικονίσει μόνο τὰ ερείπιά τους, ἀλλὰ, στὸ εἰκαστικὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποδώσει τὸ ἀρχιτεκτόνημα ἀποκατεστημένο, ὅπως θὰ ἦταν στὴν ἀρχαιότητα, ὥστε ἡ συνολικὴ ἐντύπωση νὰ ἀποδίδει τὸ μεγαλεῖο τοῦ παρελθόντος. Στὰ ἔργα του, ὁ Cassas σχεδίασε τοπία, κτίρια καὶ ἀνθρώπινες μορφές, ὡστόσο οἱ λεπτομέρειες στὶς τελευταῖες τελειοποιήθηκαν ἀπὸ ἄλλους πιο ἐξειδικευμένους καλλιτέχνες.

Τα σχέδια του L. F. Cassas το 1780

Τα σχέδια του Louis-François Cassas που παρουσιάζουμε σ' αυτή την εργασία και αφορούν την πόλη της Άρτας βρίσκονται σε ένα άλμπουμ με χειρόγραφα, που φυλάσσεται στο αρχείο του Μουσείου του Λούβρου, στο Παρίσι.

Το λεύκωμα, δεμένο, με πράσινο χρώμα, περιέχει 298 σχέδια. Κάποιος διαβάζει στο πίσω μέρος του τόμου: «Grèce, Dessins pour le voyage en Grèce du Cte de Choiseul» (Ελλάδα, Σχέδια για το ταξίδι στην Ελλάδα του Cte de Choiseul). Ωστόσο, ένα σημείωμα επικολλημένο στο πίσω μέρος του εξωφύλλου, γραμμένο από το χέρι του M. de Laborde, λέει ότι αυτά τα σχέδια δεν χρησιμοποιήθηκαν στην ανάπτυξη των πινακίδων του ταξιδιού του Choiseul-Gouffier στην Ελλάδα. Θα ήταν είτε τα προπαρασκευαστικά σχέδια αυτού του ίδιου έργου, είτε τα στοιχεία ενός εντελώς διαφορετικού έργου. Πρόκειται δηλαδή για σχέδια που προορίζονταν για την εικονογράφηση ενός τόμου του *Voyage Pittoresque en Grèce*, της εντυπωσιακής έκδοσης του Choiseul-Gouffier, πρεσβευτή της Γαλλίας στην Κωνσταντινούπολη. Όμως ο τόμος που θα περιλάμβανε τα σχέδια του άλμπουμ δεν εκδόθηκε ποτέ!

Αν και πρόκειται για πρωτόλεια έργα που δεν έχουν την ίδια αξία με άλλα έργα του σχεδιαστή, θα λέγαμε ότι για την πόλη μας, έχουν τεράστια ιστορική αξία, καθώς είναι τα πρώτα και πιο παλιά καλλιτεχνήματα που απεικονίζουν την Άρτα στα τέλη του 18^{ου} αιώνα. Πιο συγκεκριμένα η Τέφυρα απεικονίζεται σε 5 σκίτσα, η Άρτα σε 4 και η Πάρηγορήτισσα σε 3. Στις πρωτόλειες αυτές τοπιογραφίες, με την ακατέργαστη ακόμα πινελιά, ο καλλιτέχνης σχεδιάζει έχοντας μπροστά του το τοπίο ή το μνημείο που επιθυμεί να απεικονίσει στο σχέδιό του. Έτσι, στο έργο του η συμμετοχή της φαντασίας υποχωρεί για χάρη της ακριβούς αποτύπωσης της πραγματικότητας.

Σε κάθε σελίδα απεικονίζονται δύο σχέδια : το πρώτο έχει υποστεί κάποια επεξεργασία από το Μουσείο και το δεύτερο είναι το αυθεντικό σχέδιο από το Λεύκωμα του Cassas. Έχουμε επεξεργαστεί με photoshop το σχέδιο RF 4841.47, Front - Panoramic view of the Arta; occasions, lead pencil, για καλύτερη παρουσίαση.

1. Τα σκίτσα του Cassas για το Γεφύρι της Άρτας

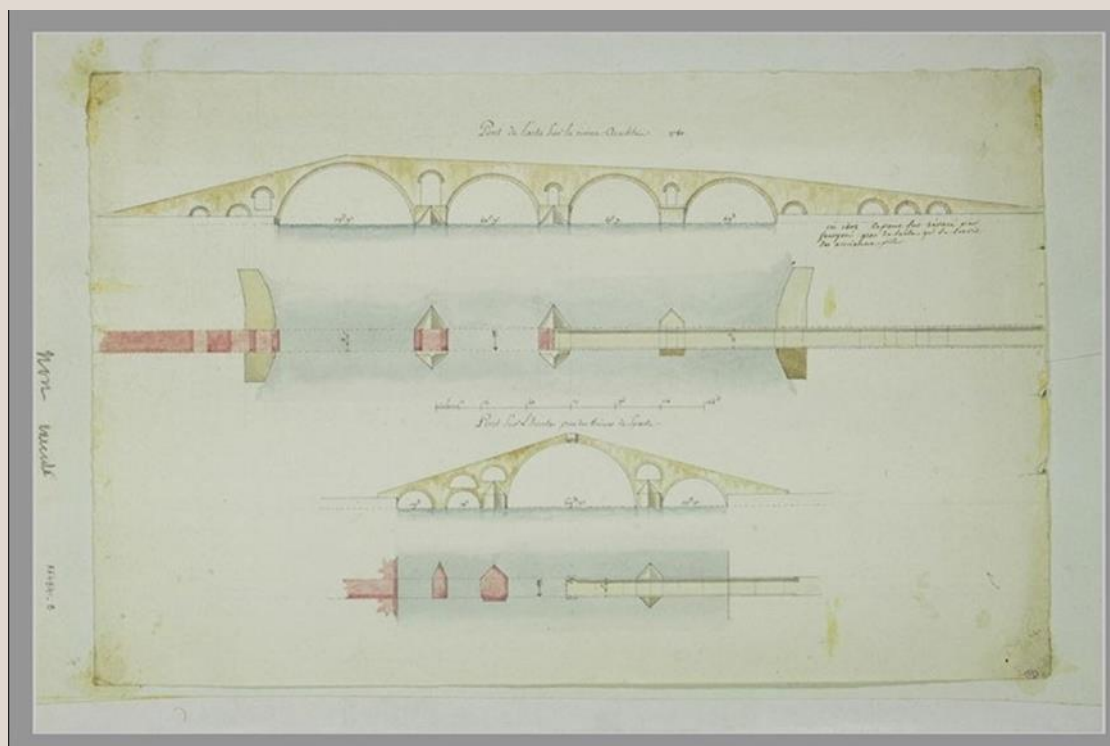
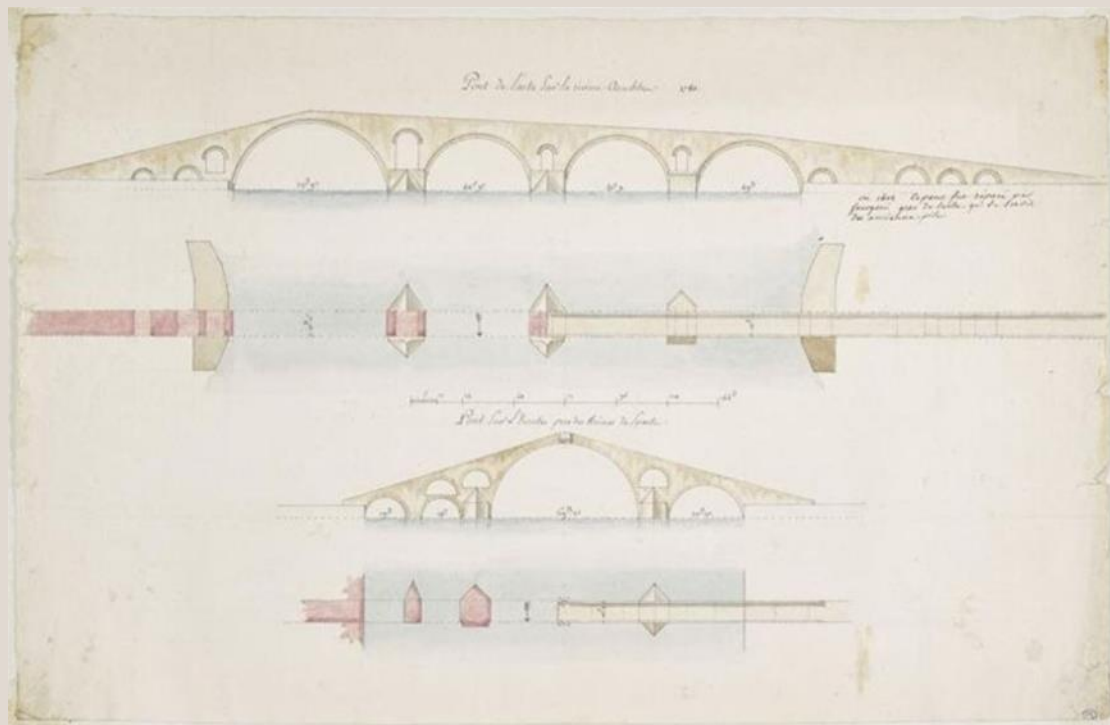
Στο σχέδιο RF 4841.8, Front - Bridge cuts εικονίζονται δύο γέφυρες. Πάνω: «Pont de l'Arta sur la rivière Arachtus 1780» (Γέφυρα της Άρτας πάνω στον ποταμό Άραχθο) το γνωστό γεφύρι της Άρτας και κάτω: «Pont sur l'Eurotas près des ruines de Sparte» (Γέφυρα πάνω στον Ευρώτα, κοντά στα ερείπια της Σπάρτης).

Τα ενδιαφέροντα σημεία αυτού του σχεδίου είναι πολλά:

Μας δίνει ακριβείς διαστάσεις: Άνοιγμα τόξου της Γέφυρας του Ευρώτα, 69,3 πόδια δηλαδή περίπου 22,5 μέτρα. Το άνοιγμα του μεγάλου τόξου της Άρτας είναι σχεδόν το ίδιο, 72,9 πόδια.

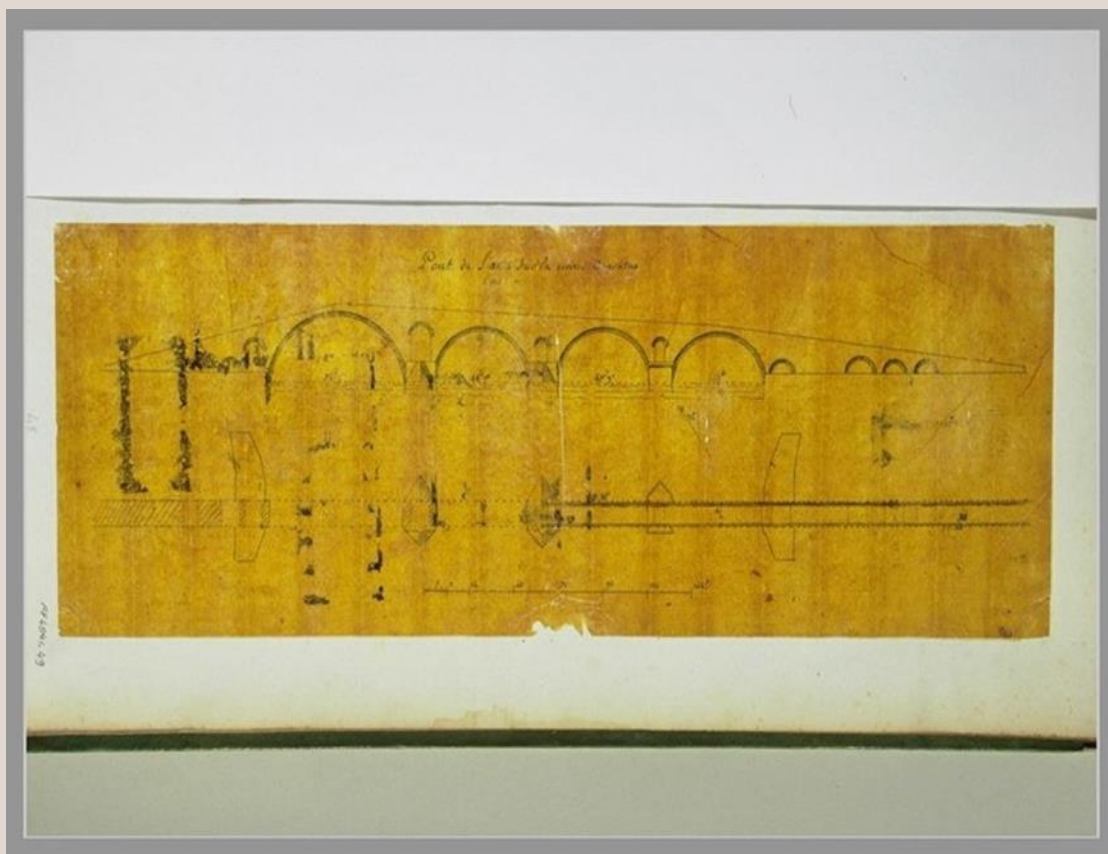
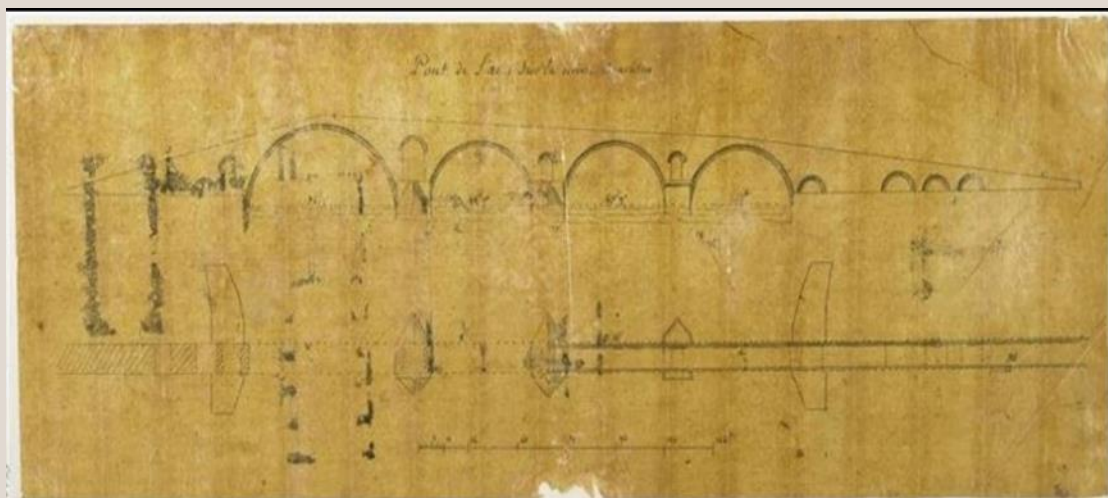
Ο καλλιτέχνης μας δίνει επίσης λεπτομέρειες που δεν βλέπουμε στα μεταγενέστερα σχέδια και φωτογραφίες, κυρίως στην δεξιά (ανατολική πλευρά). Οι περισσότερες από αυτές τις διαφορές οφείλονται μάλλον σε λάθη του σχεδιαστή, αλλά θα μπορούσε κανείς να αναρωτηθεί μήπως εδώ βλέπουμε και κάποια τμήματα του γεφυριού που ήταν αρχικά ορατά και καλύφθηκαν αργότερα ή μήπως έγιναν κάποιες μετασκευές, πράγμα που μόνο μια συστηματική αρχαιολογική έρευνα μπορεί να το δείξει.

Το κυριότερο ενδιαφέρον όμως αυτού του σχεδίου (που επρόκειτο να εκδοθεί στη σημαντικότερη περιηγητική έκδοση για την Ελλάδα της εποχής, στα τέλη του 18^{ου} αιώνα) είναι ότι αναδεικνύει το γεφύρι της Άρτας, - ένα από τα πιο διάσημα γεφύρια των Βαλκανίων, και τότε και σήμερα - ως ένα σημαντικό αρχιτεκτονικό μνημείο, καθώς είναι το μοναδικό γεφύρι του Βαλκανικού χώρου που αποτυπώνεται σε τόσα πολλά σχέδια.

RE 4841.8, Front - Bridge cuts

Inscriptions, in pen and brown ink, above the first drawing: 'Pont de l'arta sur la rivière Aracht[...] 1780'; above the second drawing: 'Bridge over the Europta near the ruins of Sparta'.

RE 4841.49, Front - Section and plan of the Arta bridge

Annotation, in pen and black ink, at the top: 'Arta bridge over the Arachtus river'.

RF 4841.173, Front - Arta Bridge

Annotation, in pen and black ink, at the bottom: 'pont d'Arta'.

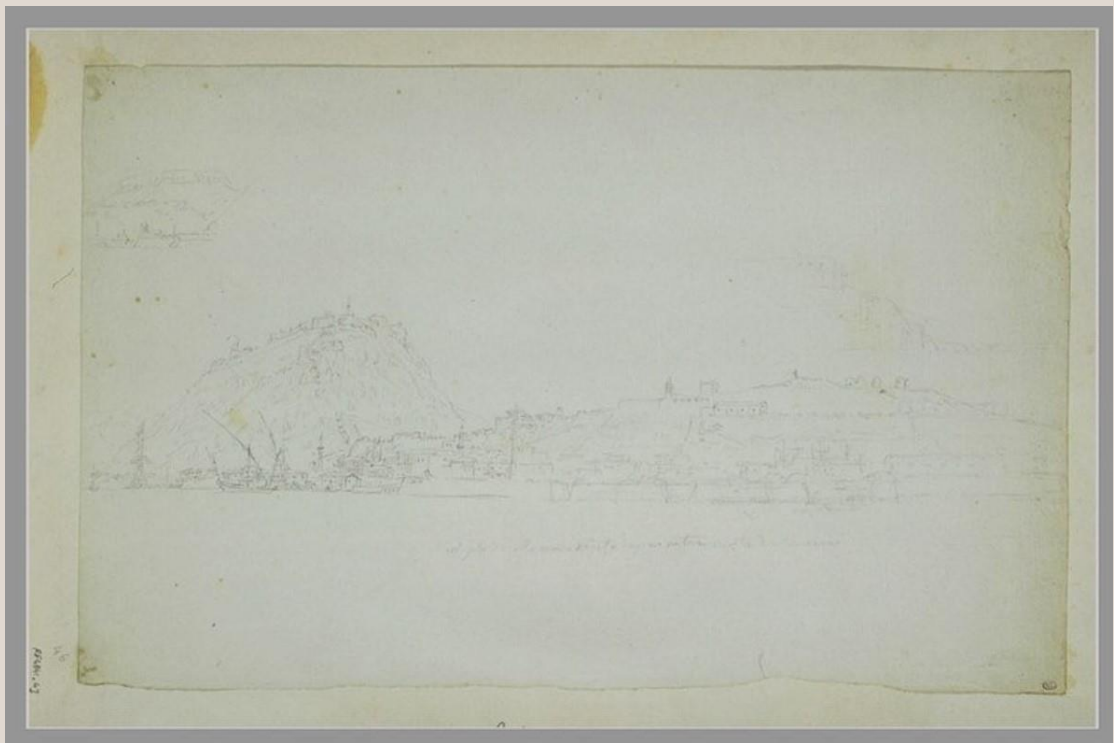
RF 4841.4, Front - A bridge
graphite; gray washed paper

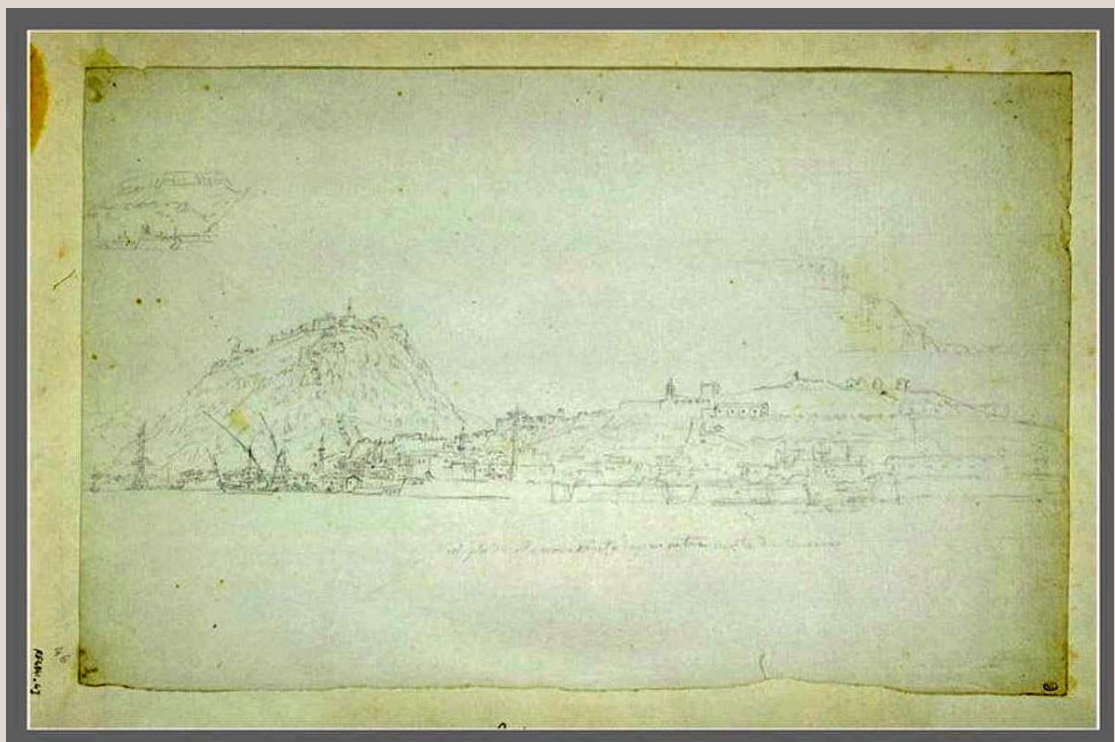
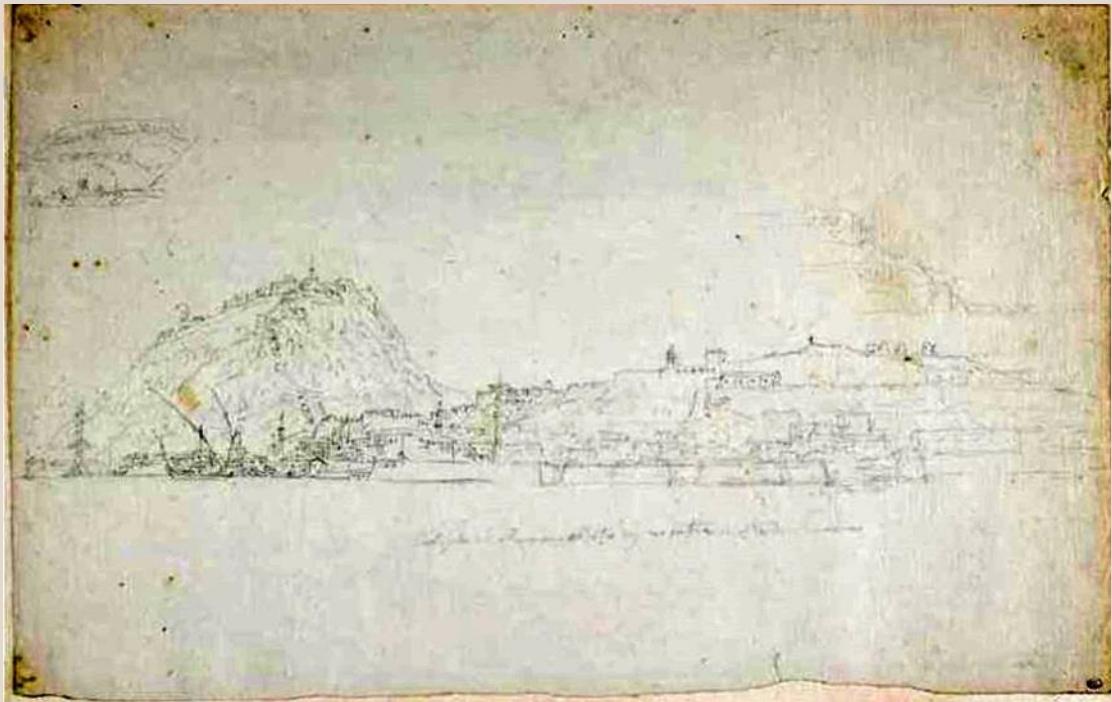
RF 4841.44, Front

Panoramic view and Arta bridge

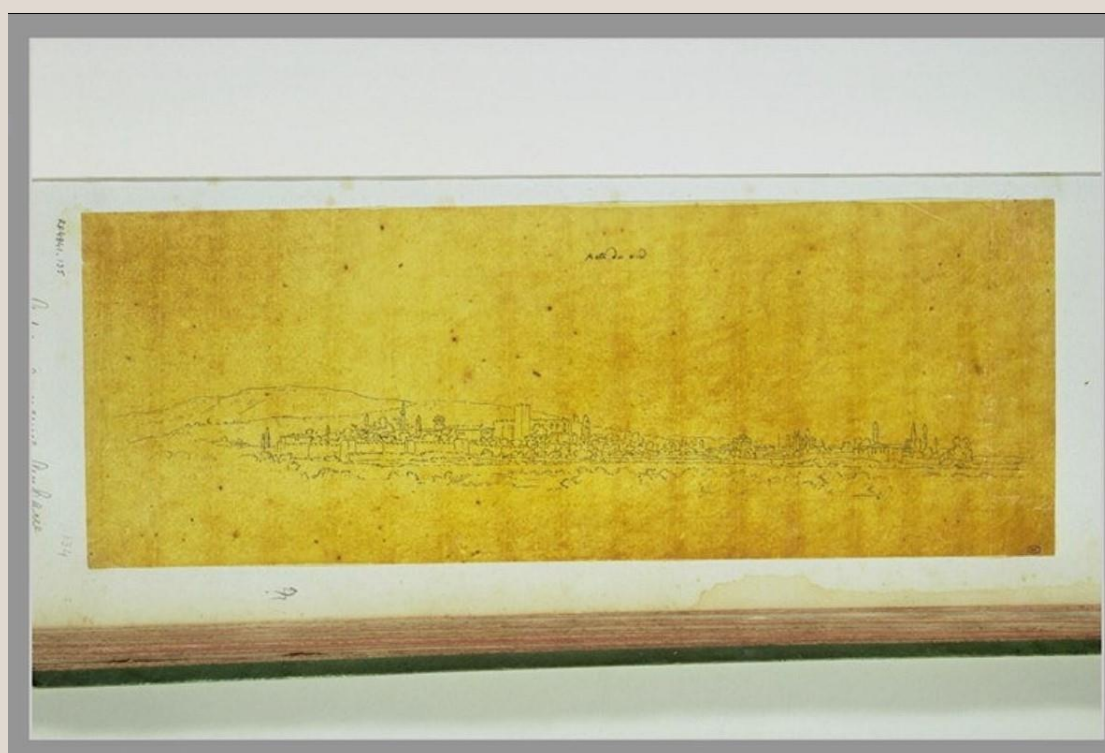
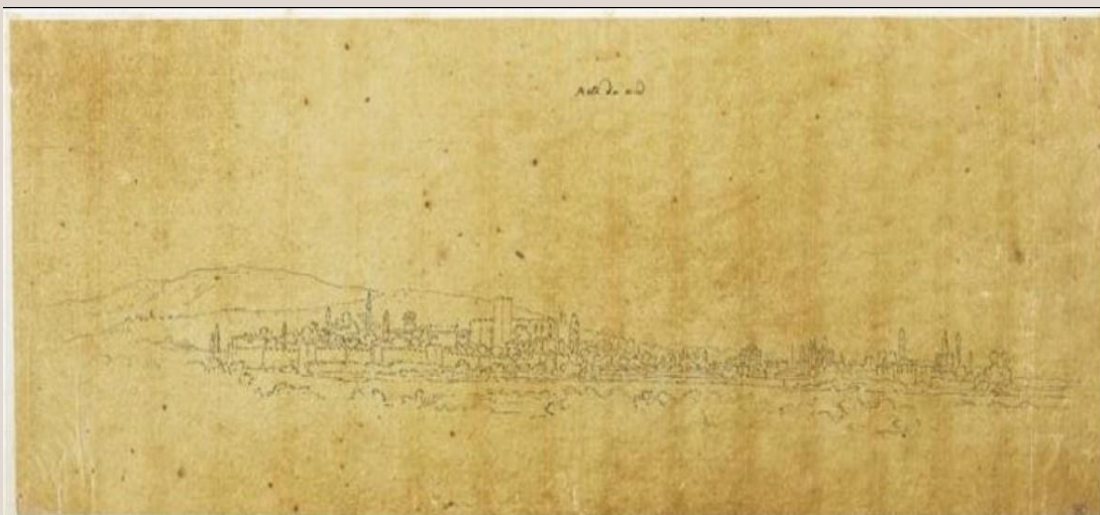
2.Τα σκίτσα του Cassas για την πόλη της Άρτας

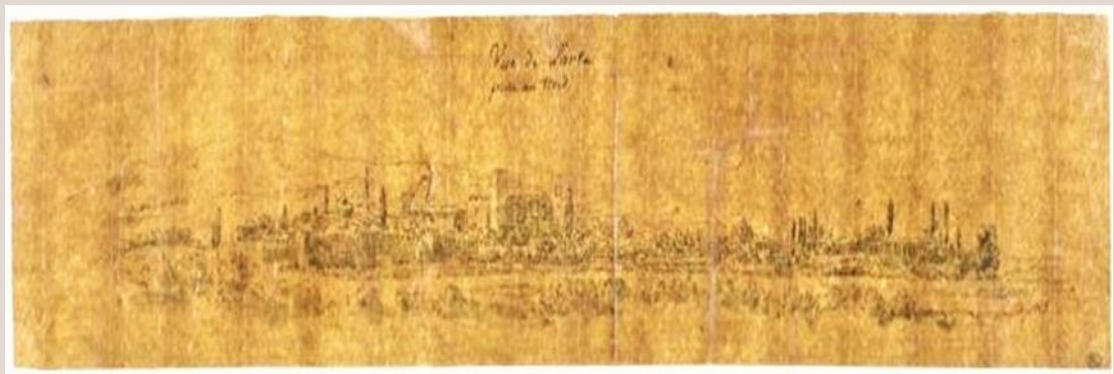
RF 4841.47, Front - Panoramic view of the Arta; occasions, lead pencil

*RF 4841.47, Front - Panoramic view of the Arta; occasions, lead pencil.
These two drawings have been photoshopped for better view.*

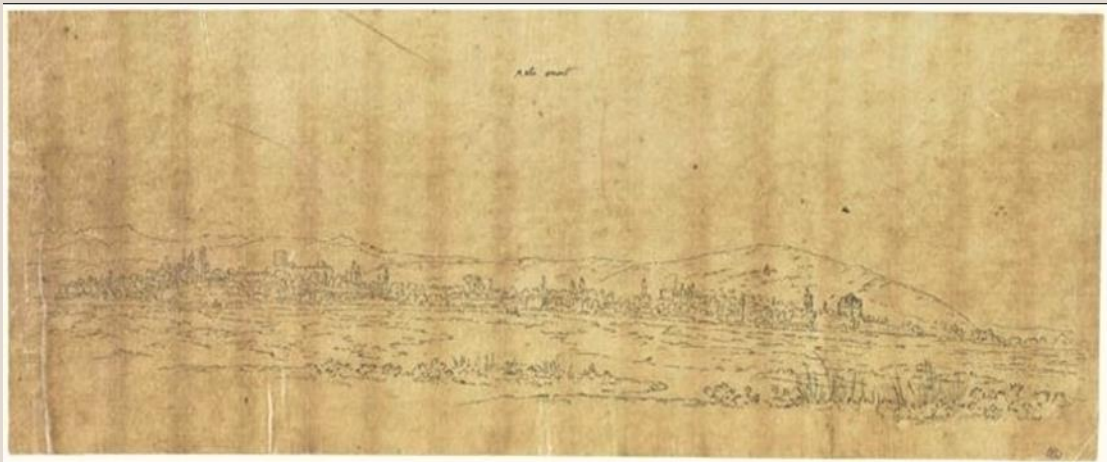

RE 4841.135, Front - Panoramic view of Arta from the north.
 Annotation, in pen and black ink, at the top: 'Arta du nord'.

RE 4841.45, Front - Panoramic view of the Arta

Annotation, in pen and black ink, at the top: 'View of Arta taken to the North'. Drawing torn into 6 pieces. Restored in 2002

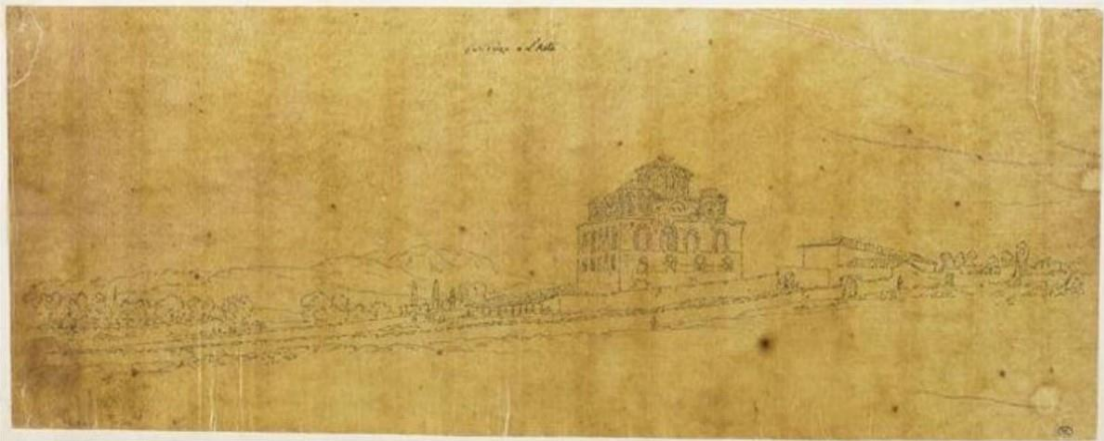
RF 4841.136, Front - Panoramic view of Arta
Annotation, in pen and black ink, at the top: 'Arta ouest'.

3. Τα σκίτσα του Cassas για την Παρηγορήτισσα

RF 4841.46, Front -Panoramic view of the Arta

Annotation, in pen and black ink, at the top: 'View of the Parioritissa church at Arta taken from the South'.

RF 4841.137, Front - Panoramic view of Arta

Annotation, in pen and black ink, at the top: 'Parioriza à l'Arta'.

Restored in 2003

RE 4841.48, Front - View of a Greek church in Arta

*Annotation, in pen and black ink, below: 'View of a Greek church at Arta
named pariorztza taken from the east'.*

Βιβλιογραφία

1. <https://collections.louvre.fr/>
2. <https://eurotas.wordpress.com/2017/10/25/%CF%84%CE%BF-%CF%80%CE%AD%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%8E%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B3/comment-page-1/#comments>
3. <https://el.travelogues.gr/collection.php?view=481>
4. https://en.wikipedia.org/wiki/Louis-Fran%C3%A7ois_Cassas
5. <http://www.arxeion-politismou.gr/2021/01/Cassas-Athina-1813.html>

Copyright

© Αναστασία Καρρά

Η εργασία είναι μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Απαγορεύεται η αναδημοσίευση επί χρημάτων και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή σε άλλη διασκευή, σύμφωνα με τον Ν.2387/1920 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/1993 και ισχύει σήμερα) και κατά τη διεθνή σύμβαση της Βέρνης (η οποία έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), χωρίς τη γραπτή άδεια του συγγραφέα.

ΑΡΤΑ 01.10.2022

